

Bogdan RUSU*

**LUPTA ROMEI ÎMPOTRIVA PIRATERIEI
ÎN SECOLUL I Î.HR.**

***Rome's struggle against piracy
in the 1st century B.C.***

Abstract: In the first century B.C., Rome encountered a new enemy, the pirates, originating from the Eastern Mediterranean. They undermined Rome's authority in the region, causing the blockage of commercial routes and, consequently, of the grain transports that were destined for Rome. The crisis reached to an end by the year 66 B.C., when Pompey was put in charge of the military forces necessary to clear the Mediterranean of the terror inflicted by the pirates.

Keywords: Rome, piracy, Pompeius, imperium, Mithradates, Cilicia

*

Reafirmarea pirateriei ca unul din principalele fenomene în partea Mediteranei Orientale s-a realizat datorită slăbirii puterii regatelor elenistice și lipsei unei autorități care să reglementeze navigația pe Mediterană.

Intervenția romană va reuși să impună controlul asupra Greciei și Asiei, însă autoritatea politică a Romei, exercitată și prin *lex de provinciis praetoriis*, nu va reuși să stopeze acțiunile piraților.

Pe tot parcursul secolului I î.Hr., pirateria se va manifesta ca unul din cei mai agresivi inamici ai Romei, punând, de cele mai multe ori, populația romană în pericol. Totul va culmina cu blocarea portului Ostia, ceea ce va duce la imposibilitatea aprovizionării cu grâne la Roma. Numeroasele lupte purtate de către romani, atât în Orient cât și în Occident, au permis piraților să navigheze liniștiți până la campania lui Pompei din 67-66 î.Hr.

Astfel, cele mai importante evenimente din istoria Romei în secolul I î.Hr. sunt legate într-un fel sau altul de piraterie, de lupta continuă dusă împotriva piraților și de înfrângerea lor.

Seria de războaie dintre Roma și Mithradates al VI-lea Eupator al Pontului, dintre 88 î.Hr. și 63 î.Hr., au implicat și folosirea piraților ca parte a forțelor utilizate de Mithradates în încercarea de a scoate Roma de pe scena politică a Orientului. Evoluția și personajele implicate în aceste războaie le regăsim la Appian¹. El atribuie creșterea numărului de întreprinderi de pradă ale piraților războaielor purtate de Mithradates: „Când Mithradates a pornit la război împotriva romanilor și a cucerit Asia, văzând că nu poate controla

---

*Masterand anul I, *Spațiul românesc între Orient și Occident*.

¹ Appian, *Mithradatiké*: LX-CXX.

Asia pentru mult timp, el a hotărât să o jefuiască, și a trimis pirații pe mare. La început ei au hărțuit oamenii, navigând în câteva vase mici, dar pe măsură ce războiul a continuat, ei au devenit mai numeroși și navigau în vase mai mari. Având o înclinație pentru o pradă bogată, ei nu și-au încetat activitățile nici când Mithradates a fost înfrânt, a încheiat pace și s-a retras. Din pricina jafurilor, ei și-au pierdut pământurile, au căzut în sărăcie, dar drept consecință au preferat marea în locul uscatului, la început în *myoparones* and *hemioliai*, apoi în bireme și trireme, fiind organizați în detașamente sub comanda arhipiraților, asemeni generalilor în război”². Informații conform cărora Mithradas a încurajat pirateria le regăsim și la Plutarh și Cassius Dio³.

Relația dintre pirați și Mithradates pare a fi una de ajutor reciproc așa cum apare în lucrări mai recente. Mithradates nu putea controla întreg estul Mediteranei fără a beneficia de ajutor, în timp ce pirații aveau nevoie de libertate pentru acțiunile lor⁴. Monarhul le-a dat libertate totală piraților în schimbul unor servicii militare, cum ar fi atacul asupra forțelor navale romane și a vaselor de transport romane⁵.

Activitățile lui Lucullus din 87 î.Hr. împotriva lui Mithradates au fost împiedicate de acțiuni ale piraților, printre care și cea în care a pierdut o mare parte din vasele ce alcătuiau flota sa în timpul unei călătorii de la Cyrene către Alexandria⁶. Se pare că Lucullus a fost victima atacurilor piraților din zona coastei libiene, care se bucurau de succesul acțiunilor lor în această zonă în jurul lui 90 î.Hr., datorită lipsei unui stat puternic care să îi controleze⁷.

Lucullus a încercat să stabilizească ordinea în Kreta, dar în cea mai mare parte a timpului a stat la Kyrene. Nu apare nici o informație care să arate dacă el a încercat să ia măsuri împotriva piraților. După ce părăsește Egiptul, el evită zonele recunoscute ca fiind locuite de pirați⁸.

Pirații sunt asociați cu forțele lui Mithradates și în timpul celui de-al treilea război mithradatic: „ Când Mithradates a navigat către Pontus o altă furtună s-a pornit. Aproape 10.000 de oameni și 60 de nave au fost afectate și restul purtate de bătaia vântului. Mithradates, pierzând nava amiral, s-a urcat la bordul unei nave a piraților, deși soldații săi au încercat să îl oprească, și pirații l-au dus în siguranță la Sinope”⁹.

² Appian, *Mithradatiké*: XCII.

³ Plutarh, *Pompeius*: XXIV; Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI 20-21.

⁴ H. Ormerod, *Piracy in the Ancient World*, Liverpool, 1924, pp. 210-212; A.N. Sherwin-White *Roman Foreign Policy in the East*, Londra 1984, p. 160; Y. Garlan *Guerre et économie en Grèce ancienne*, Paris, 1989, pp. 192-193; H. Pohl, *Die römische Politik und die Piraterie im östlichen Mittelmeer 3 bis zum 1 Jh.v.Chr.*, Berlin, 1993, pp. 140-141.

⁵ E. Maroti, *Die Rolle der Seeräuber in der Zeit des Mithridatischen Krieges*, Ricerche storiche et economische in memoria di Corrado Barbagallo a cura di Luigi de Rossa I, Napoli, 1970, p. 485.

⁶ Appian, *Mithradatiké*: LVI; Plutarh, *Lucullus*: II.5.

⁷ Ph.De Souza, *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge, 1999, p. 119.

⁸ Plutarh, *Lucullus*: III.2.

⁹ Appian, *Mithradatiké*: LXXVIII.

Harta Mediteranei Orientale și a provinciilor romane în sec. I î.Hr.¹⁰

Asediul orașului Sinope condus de către Lucullus a dus la ocuparea orașului și uciderea a 8.000 de oameni¹¹. Acesta se afla sub comanda a doi generali ai lui Mithradates, Kleocharis și Seleukos. Se pare că Seleukos era conducător al piraților¹². Sursele indică și un alt nume, pe cel al lui Bakchides¹³.

Seleukos va deveni unul din conducătorii piraților cilicieni aliați cu Mithradates, ceea ce îl va face una din figurile importante din timpul celui de-al treilea război mithradatic¹⁴.

Publius Servilius Vatia a fost consul în 79 î.Hr. și în 78 î.Hr. și a devenit guvernator al provinciei Cilicia. Forțele aflate sub conducerea sa erau o flotă, alcătuită din nave mari de război, precum și cinci legiuni. El a purtat o campanie în Pamfalia și estul Liciei între 77-76 î.Hr. și i-a învins pe isaurieni și orondieni în 75 î.Hr.¹⁵. În 74 î.Hr. el s-a întors la Roma, a celebrat triumful și a căpătat cognomenul de *Isauricus*. De asemenea, ca urmare a campaniei sale, el a fost onorat ca *imperator*¹⁶. Sursele vorbesc de o bătălie navală, urmată de un atac asupra așezărilor terestre¹⁷. Pe lângă victoriile obținute împotriva isaurienilor și orondienilor, acțiunile sale au dus și la distrugerea fortărețelor piraților din estul Licie, printre care Phaselis,

¹⁰ <http://explorethemed.com/DemiseRep.asp?c=1>, consultat șa data de 20.11.2011.

¹¹ Plutarch, *Lucullus*: XXIII.2.

¹² Orosius, *Historiarum adversum Paganum libri septem*: VI.3.2.

¹³ Strabon, *Geografia*: XII.3.11.

¹⁴ Maroti, *op.cit.*, p. 486-488. Ormerod, *op. cit.*, pp. 209-210.

¹⁵ Ormerod, *op. cit.*, pp. 214-219.

¹⁶ J. Linderski, *The surname of M. Antonius Creticus and the cognomina ex victis gentibus*, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 80, 1990, p. 160.

¹⁷ Florus, *Epitome*: III.6; Strabon, *Geografia*: XIV.5.7; Eutropius, *Breviar de la întemeierea Romei*: VI.3.

Olympos și Korykos: „La capătul lanțului munților Tauros se află muntele Olympos și o fortăreață cu același nume, cuibul pirateresc al lui Zeniketos. De pe aceasta culme se vede în zare întreaga Licie, Pamfilia, Pisidia și Miliias. Când Isauricus a cucerit muntele, Zeniketos și-a dat foc sieși și întregii sale locuințe. El stăpânea Korykos și Phaselis ca și multe regiuni pampfiliene; pe toate le-a cucerit Isauricus”¹⁸ (figura 11: Mediterana Orientală în secolul I î.Hr.).

„Acel Phaselis, pe care Publius Servilius l-a capturat, nu a fost întotdeauna un oraș al piraților cilicieni. Licienii, popor grec, l-au locuit. Dar, datorită situației sale și pentru că era situat așa departe de mare, pirații, în drumurilor lor din Cilicia, atât la plecare, cât și la întoarcere se opreau; ei au cucerit orașul, prima oară în scopuri comerciale, apoi prin alianță”¹⁹.

Chiar dacă Servilius Isauricus a distrus cuiburile piraților, el a urmărit restabilirea controlului roman asupra unei regiuni foarte importante din punct de vedere strategic, pierdută în primul război mithradatic. El a urmărit să securizeze drumul către Cappadocia, pentru a încerca mai apoi cucerirea regatului Cappadociei²⁰. La rândul său, și Mithradates i-a acuzat pe romani că și-au neglijat datoria de a securiza Mediterana, astfel încât acum marea este plină de pirați²¹.

Comandanții romani, pentru a-și motiva acțiunile expansioniste din Anatolia, au apelat la misiunea de suprimare a pirateriei. Astfel, ei au folosit această propagandă pentru a îmbunătăți imaginea Romei în Orient, prezentându-se ca protectori ai valorilor lumii grecești²².

Publius Servilius a înțeles foarte bine cum să promoveze imaginea Romei sub acțiunile de suprimare a pirateriei: „Un om, Publius Servilius, a capturat mai mulți pirați în viață decât toți ceilalți la un loc. A refuzat el cuiva plăcerea de a vedea un pirat prins? Din contră, el a acordat publicului un spectacol al prizonierilor în lanțuri. Și au venit de peste tot, nu doar din orașele pe care le conduceau, pentru a vedea priveliștea”²³.

În 74 î.Hr., Gaius Iulius Caesar, în călătoria sa către Rhodos, a fost capturat de către pirați lângă insula Pharmakusa, fiind ținut prizonier timp de 40 de zile și fiind tratat foarte bine de pirați, stând în mijlocul lor și chiar spunându-le că, dacă va fi eliberat, se va întoarce și îi va crucifica²⁴. După ce a fost eliberat, a strâns o mică flotă în Milet și a mers după pirați, pe care i-a găsit ușor și i-a luat prizonieri. Apoi și-a ținut promisiunea și i-a crucificat. Plutarh amintește că, inițial, pirații au fost ținuți captivi în Pergam și el a mers la guvernatorul Asiei, Iuncus, căruia i-a cerut să îi pedepsească. Acesta ezită, pentru că pare a se folosi de pirați, fie pentru că primea o parte din

¹⁸ Strabon, *Geografia*: XIV.5.7.

¹⁹ Cicero, *In Verrem*: IV.21.

²⁰ De Souza, *op.cit.*, p. 130.

²¹ Appian, *Mithradatiké*: LXX.

²² De Souza, *op.cit.*, p. 134.

²³ Cicero, *In Verrem*: V.66.

²⁴ Plutarh, *Caesar*: II.

prada acestora. Văzând că guvernatorul ezită, Caesar ordonă el însuși execuția²⁵.

Nu este oferită nici o informație care să ateste origine piraților, dar nu pare a fi vorba despre pirați cilicieni²⁶.

Acest incident arată că pirații atacau pe oricine și cu cât mai important era personajul cu atât era mai ridicată recompensa. Merită amintit și atacul piraților asupra lui Publius Claudius Pulcher din 67 î.Hr., care a fost luat prizonier și răscumpărat cu ajutorul lui Ptolemaios Auletes²⁷.

După Publius Servilius Isauricus, următorul magistrat roman care este amintit că a purta o campanie împotriva piraților este Marcus Antonius Creticus. Mărturiile despre acțiunile sale în Mediterană sunt fragmentare. Cicero îl menționează de câteva ori în discursul împotriva lui Quintus Caecilius, în care amintește despre unul din ofițerii lui Marcus Antonius, care a luat de la o femeie siciliană sclavi muzicieni pentru flota sa²⁸.

Antonius a vizitat Sicilia în 74 î.Hr. și a luat de la locuitori o sumă de bani care echivala cu valoarea aprovizionării cu grâu pe o lună. Acesta s-a folosit de autoritatea sa ca proconsul pentru a abuza de sicilieni²⁹.

După o campanie împotriva ligurilor și un război împotriva lui Sertorius încheiat în 73 î.Hr., acesta a organizat o campanie în Creta în 72 î.Hr. Aceasta acțiune poate fi înțeleasă ca o încercare a Romei de a-și reimpune controlul asupra Mării Egee. Începând cu 74 î.Hr., romanii au decis să ocupe Cyrenaica, asta pentru a stabili o bază pentru a stopa acțiunile piraților din această zonă³⁰.

Florus sugerează că atacul roman asupra Cretei a fost motivat doar de dorința de a cuceri insula. Aceasta ar putea fi și explicația pentru înfrângerea suferită de Antonius în prima sa acțiune împotriva cretanilor: „În primul rând, Marcus Antonius a invadat insula cu atât de multă încredere, și cu o covârșitoare speranță a victoriei, încât el a transportat mai multe lanțuri decât arme în vasele sale. Și așa a plătit pentru prostia sa”³¹.

În acest context a fost încheiat un tratat de pace, care nu va mai fi recunoscut de romani³². Pare că cognomenul de *Creticus* este dobândit ca urmare a efortului său, și nu datorită triumfului³³. Recunoașterea cognomenului său de către Senat însemna și recunoașterea tratatului dintre Antonius și cretani³⁴.

---

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ De Souza, *op. cit.*, p. 141.

²⁷ Diodor, *Historical Library*: XXXVI.16.3.

²⁸ Cicero, *In Verrem*: I.149.

²⁹ De Souza, *op. cit.*, p. 144.

³⁰ W.V. Harris, *War and Imperialism in Republican Rome 327 – 70 B.C.*, Oxford, 1979, pp. 154-155.

³¹ Florus, *Epitome*: III.7.2.

³² Diodor, *Historical Library*: XL.1-2.

³³ Diodor, *Historical Library*: XL.1; Ormerod, *op. cit.*, pp. 225-227.

³⁴ Linderski, *op. cit.*, p. 164.

Cei patru ani de activitate pot fi priviți ca o încercare de suprimare a pirateriei și o urmare a campaniilor lui Servilius. Imperiumul pe care l-a primit a fost acordat datorită problemelor cu care se confrunta Roma în această perioadă, printre care războiul cu Sertorius, dificultatea aprovizionării cu grâne dar și rezistența cretană în fața dominației romane în Orient. El a trebuit să securizeze drumul dintre Italia și Spania, pe care erau transportate cerealele. Acest lucru implica îndepărtarea ligurilor de pe țărmul spaniol și ocuparea unor porturi de pe această coastă. Având în vedere problemele lui Verres din Sicilia, este evident că el nu a reușit să curețe Mediterana Occidentală de piraiți. În ceea ce privește acțiunea purtată împotriva cretanilor, aceasta a eșuat, fiind nevoit să abandoneze campania. El a murit la scurt timp după aceasta³⁵.

Cu toate acestea, romanii nu au arătat îngrijorare în ceea ce privește problema pirateriei înainte de campania lui Pompeius: „Dar ei obișnuiau să trimită flote și generali, ca și când acțiunile lor erau renumite. Cu toate acestea nu au obținut nimic, doar aliații lor au avut și mai mari dificultăți datorită acestor încercări, până când situația a devenit disperată”³⁶.

Operele lui Cicero oferă și ele referiri la piraterie, indicând că acest fenomen era o trăsătură specifică Mediteranei secolului I î.Hr. Imaginea piraiților în opera sa este aceea de oameni răi, dezonorabili, care nu merită nici un fel de respect. De cele mai multe ori ei apar ca persoane imorale³⁷.

El se folosește de talentul său oratoric pentru a câștiga capital politic utilizând pirateria, în acuzarea proconsulului Siciliei, Gaius Verres. Acest proces va fi debutul lui Cicero pe scena politicii romane. Discursurile sale împotriva lui Verres, grupate sub titlul de *Orațiile Verine*, tratează cele mai importante probleme cu care s-a confruntat Republica Romană în secolele II-I î.Hr. Printre acestea se regăsește și pirateria, ca un pericol pentru Roma, locuitorii și aliații ei, a cărei încetare reprezintă cea mai importantă datorie a magistraților romani.

În ceea ce privește subiectul acuzațiilor lui Cicero, Gaius Verres, acesta a fost în anul 84 î.Hr. quaestor al consulului Gnaeus Papirius Carbo. El îl părăsește pe Carbo, pleacă cu o mare sumă de bani și se alătură forțelor lui Sulla în Asia. După victoria lui Sulla, a mers în Cilicia ca legat al lui Gnaeus Cornelius Dollabela, praetor începând din 81 î.Hr, și a rămas lângă acesta până în 79 î.Hr. devenind *legatus pro quaestore*. A fost praetor urban în 74 î.Hr., după care a obținut proconsulatul în Sicilia în 73 î.Hr. până în 71 î.Hr. În perioada în care s-a aflat în fruntea Siciliei, principala sa preocupare a fost aceea de a fura cât mai mult și a abuza de funcția sa. La întoarcerea la Roma a fost acuzat de Cicero, ca urmare a acuzațiilor sicilienilor ajunși la capătul puterilor. El se va retrage în exil la Massalia până la încheierea procesului³⁸.

³⁵ De Souza, *op. cit.*, p. 148; Brunt, *Italian Manpower 225 B.C.-A.D. 14*, Oxford, 1971, p. 455.

³⁶ Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.23.2.

³⁷ De Souza, *op. cit.*, p. 150.

³⁸ *Ibidem*, p. 151.

Cicero îl numește pe proconsul pirat, dar și tâlhar și hoț. Partenerii lui Verres sunt numiți, de asemenea, pirați. De câteva ori însă, Cicero sugerează că faptele lui Verres ar fi mai rele decât cele ale unui pirat. Este amintit că oriunde a fost Verres a încercat doar să profite de pe urma locuitorilor provinciilor în fruntea cărora s-a aflat de-a lungul carierei sale: „Nici o oră nu a fost lipsită de hoție, ticăloșii, răutăți și dezonoare”³⁹. „El a luat din tezaur, a hărțuit Asia și Pamfilia, conducând orașele ca un pirat, fiind o boală devastatoare asupra Siciliei”⁴⁰.

Aceeași caracterizare este făcută și mamertinilor, singurii oameni din Sicilia care l-au suținut pe Verres. Cicero descrie comportamentul lui Verres ca unul nedemn de un guvernator roman, a cărui datorie este de a-și proteja provincia: „Ceea ce ar fi trebuit să ai era o navă pe care să o folosești împotriva piraților, nu una pe care să o folosești pentru acțiuni de piraterie; un vas cu care să aperi provincia de a fi jefuită, nu unul cu care să îți duci prada”⁴¹.

Un alt exemplu pe care îl oferă Cicero în ceea ce privește acțiunile reprobabile ale lui Verres este cel legat de insula Melita⁴². Aici se afla un templu al lui Iuno care adăpostea numeroase obiecte de valoare, pe care nici cartaginezii și nici pirații nu au îndrăznit să le atingă. Cu toate acestea, pentru Verres nimic nu este sfânt: „Delegații trimiși de către locuitorii din Melita spun că templul lui Iuno a fost distrus. Nimic nu a mai rămas din acest sfânt templu; ei spun că era un loc unde flotele inamicilor se opreau, unde pirații își petreceau iarna an după an, dar care nu a fost niciodată atins de pirați sau dușmani, dar a fost jefuit de acest om, care a luat tot”⁴³.

Verres este prezentat ca un pirat care a jefuit Asia, Achaia, Sicilia chiar și Roma. Piratul Verres este pus în opoziție cu ceea ce reprezenta magistratul roman. Aceste acuzații se datorează și faptului că pirateria rămânea încă o problemă pentru locuitorii Mediteranei în secolul I î.Hr.

După înfrângerea lui Marcus Antonius din 72 î.Hr., cretanii așteptându-se la repercursiuni din partea romanilor, au decis să apeleze la senatul roman și să își reînnoiască statutul de aliați ai Romei⁴⁴.

Însă un grup condus de tribunul Lentulus Spinter s-a opus, forțând senatul să adopte o linie mai dură în relațiile cu cretanii: „Senatul, privind favorabil explicațiile lor, a încercat să adopte un decret care să îi absolve de orice vină și să îi declare prieteni și aliați ai Romei. Dar s-a opus Lentulus, supranumit Spinter și cretanii au plecat”⁴⁵. Ambasadorilor cretani le-a fost dat un ultimatum, de a renunța la toate vasele, de a trimite la Roma 300 de

---

³⁹ Cicero, *In Verrem*: I.34.

⁴⁰ Cicero, *In Verrem*: I.2.

⁴¹ Cicero, *In Verrem*: V.59.

⁴² Insula Malta.

⁴³ Cicero, *In Verrem*: IV.104.

⁴⁴ Diodor, *Historical Library*: XL.1.1-2.

⁴⁵ Diodor, *Historical Library*: XL.1.2.

prizonieri, printre care și piratul Lastenes, responsabil de înfrângerea lui Antonius⁴⁶.

Încercarea lui Marcus Antonius din 72 î.Hr. poate fi comparată cu anexarea Cyrenaicii din 75 î.Hr., care a dus foarte mulți bani în visteria Romei⁴⁷. Campania lui Metellus din 69 î.Hr. a reușit să cucerească întreaga insulă și să o aducă foarte repede sub autoritatea romană. Porturile cretane nu vor mai fi accesibile piraiților. Metellus a fost onorat ca *imperator*. El și armata sa au obținut și o pradă destul de bogată după capturarea numeroaselor orașe cretane, iar o mare parte din aceasta a mers către tezaurul roman⁴⁸. El va celebra triumful și își va lua numele de *Creticus*⁴⁹.

Importanța pe care Roma o acorda Cretei este reflectată în decizia senatului din 69 î.Hr. prin care Creta devenea provincie consulară⁵⁰.

Campania cretană a lui Metellus a durat 3 ani. Ea a fost o continuare a celei a lui Marcus Antonius, dar Metellus a beneficiat de mai multe resurse⁵¹.

Relatarea detaliată a campaniei lui Metellus apare la Appian și Cassius Dio. Appian amintește că cetatea Kydonia a fost capturată înainte de Knossos, în timp ce Cassius Dio descrie cum au fost capturate Eleuthernai, Lappa și apoi Hierapytna. El a pornit din vestul insulei și a mers către est, urmărind inamicii rămași și asediind acele orașe care îi adăposteau sau opunea rezistență. Kydonia a fost, conform surselor, cel mai important oraș al rezistenței cretane⁵².

În 67 î.Hr., Gnaeus Pompeius Magnus a fost numit de către o lege propusă de către tribunul Aulus Gabinius pentru a curăța Mediterana de piraiți. Legea este cunoscută și sub numele de *lex de piratis persequendis*. El a primit puteri nelimitate și resurse enorme⁵³.

Într-un discurs din 66 î.Hr. asupra legii Manilia, Cicero amintește cum aliații și supușii Romei au fost lăsați la mila piraiților înainte ca Pompei să reușească securizarea Mediteranei⁵⁴.

Situația așezărilor din Marea Egee și cât de vulnerabile erau acestea în fața pirateriei este oferită de o inscripție descoperită pe insula Aigina, în onoarea unui anume Diodoros, ales *agoranomos* în anul 69 î.Hr.: „...în timpul ultimului război, când piraiții ne-au invadat și distrus teritoriul, și în același timp aveam mare nevoie de a strânge taxele, el a oferit grâne pentru întreaga perioadă tuturor celor care au cerut”⁵⁵.

⁴⁶ Diodor, *Historical Library*: XL.1.3; Cassius Dio, *Istoria romană*: XXX.5.

⁴⁷ M.H. Crawford, *Roman Republican Coinage I-II*, Cambridge, 1974, p. 705.

⁴⁸ De Souza, *op. cit.*, p. 159.

⁴⁹ Appian, *Sikeliké*: VI.2.

⁵⁰ Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.1.

⁵¹ Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History*: II.34.1.

⁵² Appian, *Sikeliké*: VI.2; Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.19.1-2.

⁵³ Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.21-37; Plutarch, Pompeius: XXV-XXVII; Appian, *Mithradatike*: 92-96; Cicero: *Lex Manilia* 32.

⁵⁴ Cicero, *Lex Manilia*: 31-35, 54-57.

⁵⁵ *Inscriptiones Graecae* IV: 2.9-14.

Sursele oferă numeroase mențiuni despre efectele atacurilor piraiților asupra insulelor și orașelor din răsăritul Mediteranei. Cicero vorbește despre Knidos, Kolophon, Samos și Delos. Plutarh oferă o listă de 13 temple jefuite și aproximativ 400 de orașe atacate. Însă informații putem găsi și la Cassius Dio și Appian⁵⁶.

Pericolul reprezentat de piraterie a ajuns și la porțile Romei, ceea ce ar putea explica propunerea lui Gabinius și discuțiile stârnite de aceasta: „Noi obișnuim să garantăm nu doar securitatea Italiei, dar suntem capabili, datorită prestigiului puterii noastre imperiale, să asigurăm liniștea chiar și celor mai îndepărtați aliați ai noștri ... Acum nu trebuie doar să îi ținem departe de provinciile noastre, departe de coastele Italiei și porturile sale, dar trebuie să îi îndepărtăm de pe Via Appia!”⁵⁷.

Teritoriile italice atacate de piraiți au fost Caieta, Misenum, Ostia, Sicilia, Campania, Brundisium și Etruria⁵⁸.

Sursele prezintă dificila situație în care se regăseau Roma și cetățenii ei: „Cu o ocazie, ei au reținut doi praetori în toga lor purpurie. Sextilius și Bellinus, alături de servitori, lictori și toate celelalte. De asemenea, au capturat și pe fiica lui Antonius, care celebra un triumf, când ea se întorcea acasă, și au stabilit o răscumpărare foarte ridicată”⁵⁹. Un alt eveniment important este distrugerea unei flote romane de către piraiți lângă Ostia⁶⁰.

Un lucru pe care Roma nu l-a putut ignora a fost amenințarea privind aprovizionarea cu grâne. Cassius Dio menționează că au existat întreruperi periodice datorate piraiților înainte de 67 î.Hr⁶¹. Appian relatează, de asemenea, că amenințarea în ceea ce privește transportul grânelor a fost motivul care a condus la răspunsul Romei⁶². Titus Livius înregistrează că aprovizionarea a fost stopată de către piraiți în 67 î.Hr⁶³.

Răspuns la această criză dat de Aulus Gabinius care a propus o comandă extraordinară care să curețe marea de piraiți. Cel ales era numit pe o perioadă de trei ani, cu autoritatea de a aduna trupe din toate provinciile și cu autoritate asupra oricăror alți magistrați la 50 de mile dincolo de mare. Au fost propuși 25 de legați și un buget imens pentru plata unei uriașe flote și armate⁶⁴. Pe de altă parte, există și opinia că *imperiumul* deținut de

---

⁵⁶ Cicero, *Lex Manilia*: 31-5; 55; Plutarh, *Pompeius*: XXIV; Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.20-21; Appian, *Mithradatiké*: XCII-XCIII.

⁵⁷ Cicero, *Lex Manilia*: 55.

⁵⁸ Cicero, *Lex Manilia*: 33 menționează Caieta, Misenum și Ostia; Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History*: II.31.2 vorbește despre câteva orașe italice; Florus, *Epitome*: III.6 menționează Sicilia și Campania; Appian, *Mithradatiké*: 92 vorbește despre Brundisium și Etruria.

⁵⁹ Plutarh, *Pompeius*: 24.

⁶⁰ Cicero, *Lex Manilia*: 33; Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.22.2.

⁶¹ Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.23.2.

⁶² Appian, *Mithradatiké*: 93.

⁶³ Titus Livius, *De la fundarea Romei*: 99.

⁶⁴ Plutarh, *Pompeius*: XXVI.3 oferă informația referitoare la un număr de 500 de vase și 24 de legați aflați sub conducerea lui Pompei; Appian, *Mithradatiké*: XCIV.431, XCV.434

Pompei ar fi fost de fapt *aequum* și nu era superior guvernatorilor locali în ceea ce privește autoritatea militară, și *maius* doar pentru extinderea geografică a acțiunii sale⁶⁵.

Principala prioritate a lui Pompei, după numirea sa, a fost de a securiza furnizarea de grâne: „În ciuda vremii necorespunzătoare pentru navigație, el a traversat în Sicilia, verificând coasta Africii, a mers cu flota în Sardinia și a stabilit garnizoane militare și navale în aceste trei grânare ale statului ... Cele două mări din jurul Italiei au fost securizate cu mari flote și armate puternice”⁶⁶.

Relatarea lui Plutarch oferă aceleași informații despre concentrarea de forțe în vestul Mediteranei. El alege aceleași locuri: Africa, Sardinia, Sicilia dar și Corsica și Marea Tireniană⁶⁷.

Prima parte a campaniei pare că a durat doar 40 de zile⁶⁸. El a divizat marea în mai multe regiuni, fiecare condusă de un legat: „În ciuda acestei realizări, el a împărțit țărmurile și marea în 13 regiuni, repartizând fiecăruia un număr de vase, cu un comandant. Forțele sale au fost împrăștiate, amenințând piraii de peste tot, astfel încât aceștia au fost cu ușurință prinși și aduși pe uscat. Apoi a mers către Cilicia, pentru a-i aduna ca albinele într-un stup. Pompei era gata să acționeze împotriva lor cu 60 din cele mai bune vase ale sale”⁶⁹. Cicero, pe de altă parte, susține că între plecarea din Brundisium și cucerirea Ciliciei au trecut 49 de zile⁷⁰. Au existat și lupte: o bătălie navală la Korakesion, urmată de asediul orașului⁷¹.

Dincolo de estimările surselor, numărul total al forțelor lui Pompeius se consideră că a fost undeva la 30.000 de oameni, din care și armata lui Quintus Marcius Rex, care va fi mutată în Cilicia și flotă de aproximativ 100 de vase⁷². Trupele sale vor fi completate cu cei învinși și gata să i se alăture, prin acordarea de *clementia*⁷³.

Imperiumul lui Pompei s-a suprapus cu cel al lui Metellus, dar cel al lui Pompeius îl depășea pe cel al lui Metellus. Probleme privind jurisdicția și autoritatea asupra diferiților magistrați au apărut de la începutul campaniei, când guvernatorul Galiei Narbonensis a refuzat să le permită legaților lui Pompei să recruteze din provincia sa⁷⁴. Legatul trimis de Pompei în Creta, Octavianus, a acceptat să i se predea o serie de așezări cretane și a mers mai

vorbește despre 270 de vase și 25 de legați. Florus, *Epitome*: I.41.8 menționează că din forța navală a lui Pompeius făceau parte și vase rodiene.

⁶⁵ W.R. Loader, *Pompey's Command under the Lex Gabinia*, *The Classical Review* 54, 1940, p. 135.

⁶⁶ Cicero, *Lex Manilia*: XXXIV.

⁶⁷ Plutarch, *Pompeius*: XXVI.4.

⁶⁸ Titus Livius, *De la fundarea Romei*: XCIX; Appian, *Mithradatiké*: XCIII; Florus, *Epitome*: III.6.15 consideră că întreaga operațiune a durat 40 de zile, fiind inclusă și cucerirea Ciliciei.

⁶⁹ Plutarch, *Pompeius*: XXVI.3.

⁷⁰ Cicero, *Lex Manilia*: XXXV.

⁷¹ Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History*: II.32.4.

⁷² Brunt, *op.cit.*, p. 460.

⁷³ Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.37.4

⁷⁴ Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.37.2.

departe, folosind trupele pentru a lupta alături de cretani la Lappa și Hieraptyna, împotriva lui Metellus. Capturarea orașului Lappa arată și atitudinile diferite față de prizonieri, Metellus ucigând pe oricine îi cădea în mâini, așa cum este și cazul celor câțiva cilicieni descoperiți în tabăra lui Octavianus⁷⁵.

Disputa dintre Metellus și Pompeius s-a datorat și celor doi conducători cretani, Lastenes și Panares, care doreau să se predea lui Pompei dar au fost capturați de Metellus. Pompei a insistat ca ei să fie scoși din procesiunea celebrării triumfului lui Metellus, pentru că aceștia nu erau prizonierii lui⁷⁶.

Importanța campaniei lui Pompei este maximizată de Cicero, care o va numi războiul naval și va asocia pirații cu cei mai puternici inamici ai Romei. Totodată, propaganda pentru Pompei ai lui Cicero va prezenta și celelalte realizări ale sale la fel de măreț: războiul african împotriva lui Gnaeus Domitius, războiul spaniol împotriva lui Sertorius, precum și că el ar fi încheiat războiul cu Spartacus⁷⁷.

Pentru o cât mai bună rezolvare a problemei piraților, Pompeius va decide colonizarea acestora în așezări puțin populate și situate cât mai departe de țărm pentru a nu se mai întoarce la vechile obiceiuri. Printre locurile în care au fost colonizați pirații învinși de Pompei amintim Soli, care a fost redenumit Pompeiopolis, Adana, Mallos, Epiphaneia și Dyme⁷⁸. Astfel a devenit clar că, pentru a controla pirateria, era nevoie să controlezi teritoriul în care se aflau pirații și astfel suprimarea pirateriei era strâns legată de cucerirea de teritorii.

Suprimarea pirateriei de către Pompei și controlul Romei asupra Siriei, Ciliciei, Ciprului și Cretei însemnau că toate aceste regiuni nu mai puteau fi folosite drept baze de către pirați. De asemenea, au fost luate măsuri de protejare a teritoriului italic, prin înființarea a două flote, una în Marea Adriatică, iar cealaltă în Marea Tireniană.

Pentru anii 50 î.Hr. există unele mărturii privind acțiuni ale piraților, în special în Mediterana Orientală, ceea ce ne face să credem că rezultatele măsurilor lui Pompeius nu au fost cele scontate. Aulus Gabinius a fost guvernator al Siriei în perioada 58-55 î.Hr. El a reorganizat Iudea, dar proconsulatul său este amintit pentru restaurarea lui Ptolemeu al XII-lea Auletes pe tronul Egiptului, în schimbul unei mite destul de mari. În relatarea lui Cassius Dio el este frecvent criticat că a lăsat Siria la mâna piraților în timpul călătoriei sale în Egipt⁷⁹.

---

⁷⁵ Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.19; Appian, *Sikeliké*: VI.2.

⁷⁶ Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History*: II.40.5; Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.19.3.

⁷⁷ Cicero, *In Verrem*: IV.103, V.5.

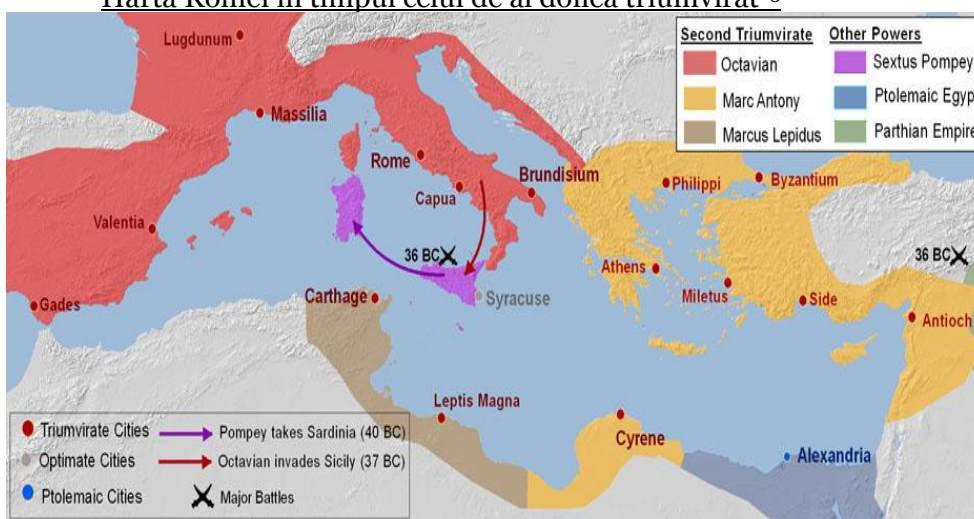
⁷⁸ Plutarch, *Pompeius*: XXVIII.4; Appian, *Mithradatiké*: XCVIII, CXV; Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXVI.37.6; Strabon, *Geografia*: XIV.3.1-3.

⁷⁹ Cassius Dio, *Istoria romană*: XXXIX.56.1, XXXIX.56.6.

Acuzații de piraterie se fac și între 40-30 î.Hr. Caesar își acuză oponentii de a se comporta asemeni piraților sau de a avea pirați, bandiți sau sclavi în armatele lor⁸⁰. Sextus Pompeius, fiul lui Pompei, este acuzat de către Augustus că a folosit pirați⁸¹. Însă aceste acuzații fac parte din instrumentarul politic al acestei perioade.

Un ultim moment în care pirateria apare ca o problemă pentru Roma este sfârșitul secolului I î.Hr., mai exact conflictul dintre Octavianus Augustus și Sextus Pompeius, desfășurat între 42-36 î.Hr. și cunoscut ca războiul sicilian, pe care însă Octavianus îl prezintă ca pe un război împotriva piraților⁸².

Harta Romei în timpul celui de al doilea triumvirat⁸³

Sextus Pompeius a fost exilat de către Octavianus după asasinarea lui Caesar. Astfel, el se va stabili în Sicilia și Sardinia și va atrage numeroși republicani exilați în jurul său⁸⁴. El a purtat războiul împotriva lui Octavianus și celorlalți triumviri prin raiduri asupra coastelor italiene și instaurarea unei blocade a Romei, prin stoparea aprovizionării cu grâne. Acest lucru va duce la o criză în rândul populației romane și la declanșarea unor revolte. Datorită presiunii populației, Octavianus și Marcus Antonius vor încheie un tratat cu Sextus, așa-numitul acord de la Misena din 39 î.Hr.⁸⁵. Clauzele erau următoarele: toți sclavii care au dezertat în rândul republicanilor vor fi eliberați; toți cei exilați se vor întoarce la proprietățile lor, cu excepția asasinilor lui Caesar; cei exilați își vor recăpăta magistraturile; Sextus Pompeius devine consul și augur; el va primi 70 de

⁸⁰ Caesar, *Războiul civil*: III.110-112.

⁸¹ Appian, *Războaiele civile*: V.77.

⁸² Augustus, *Res gestae divi Augusti*: XXXI.

⁸³ <http://explorethemed.com/DemiseRep.asp?c=1>, consultat la data de 20. 11. 2011.

⁸⁴ Cassius Dio, *Istoria romană*: XLVIII.17; Appian, *Războaiele civile*: IV.5.

⁸⁵ Appian, *Războaiele civile*: V.67-68.

milioane de sesterti din averea tatălui său; devine guvernator al Siciliei, Sardiniei și

Achaiei pe o perioadă de cinci ani; nu va mai primi dezertori, nu va mai obține vase și nu va păstra nici o unitate pe teritoriul Italiei; se va dedica eforturilor de a securiza pacea pe coasta occidentală a Italiei; va trimite o cantitate regulată de grâne la Roma⁸⁶.

În ceea ce privește prezența piraților, aceasta este rezultatul propagandei lui Octavianus, iar informațiile din surse nu oferă nici un fel de detaliu despre cine ar fi acești pirați sau de unde vin. Cu toate acestea, doi dintre cei mai importanți amirali ai lui Sextus Pompeius se spune că au fost pirați. Este vorba despre Menekrates și Menedoros. De fapt, aceștia au fost eliberați de către Pompeius, dar sursele nu oferă nici o informație dacă ar fi sau nu pirați⁸⁷. Appian menționează totuși bande misterioase de pirați⁸⁸ (figura 12: Roma în timpul celui de-al doilea triumvirat).

Secolul I î.Hr. a reprezentat pentru Roma una din cele mai dificile perioade din întreaga sa istorie, însă, cu toate acestea, perioada a însemnat reafirmarea autorității romane, dominația întregii Mediterane și controlul regiunilor riverane.

Bibliografie:

Izvoare:

Appian, *The Roman History I-IV*, Loeb Classical Library, Londra 1912-1972.

Augustus, *Res gestae divi Augusti*, Iași 2004.

Caesar, *Războiul civil*, București 1964.

Cassius Dio, *Istoria romană I-III*, București 1973-1981.

Cicero, *Oeuvres complètes*, Paris 1882.

Diodor, *Historical Library*, Londra 1814.

Eutropius, *Breviar de la întemeierea Romei*, Brăila 1997.

Florus, *Epitome of Roman History*, Londra 1889.

Inscriptiones Graecae I-XII, Berlin 1967-1978.

Orosius, *Historiarum adversum Paganum libri septem*, Paris 1882.

Plutarch, *Vieți paralele I-IV*, București 1960-1969.

Strabon, *Geografia*, București, 1974.

Titus Livius, *De la fundarea Romei I-V*, București 1959-1963.

Velleius Paterculus, *Compendium of roman history*, Londra 1889.

Lucrări moderne:

Brunt P.A. 1971, *Italian Manpower 225 B.C.-A.D. 14*, Oxford.

Crawford M.H. 1974, *Roman Republican Coinage I-II*, Cambridge.

De Souza Ph. 1999, *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge.

⁸⁶ Cassius Dio, *Istoria romană*: XLVIII.36; Appian, *Războaiele civile*: V.72.

⁸⁷ Cassius Dio, *Istoria romană*: XLVIII.46; Appian, *Războaiele civile*: V.79.

⁸⁸ Appian, *Războaiele civile*: V.77.

Garlan Y. 1989, *Guerre et économie en Grèce ancienne*, Paris.

Harris W.V. 1979, *War and Imperialism in Republican Rome 327 – 70 B.C.*, Oxford.

Linderski J.1990, *The surname of M. Antonius Creticus and the cognomina ex victis gentibus*, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 80.

Loader W.R. 1940, *Pompey's Command under the Lex Gabinia*, *The Classical Review* 54.

Maroti E. 1970, *Die Rolle der Seeräuber in der Zeit des Mithridatischen Krieges*, *Ricerche storiche et economiche in memoria di Corrado Barbagallo a cura di Luigi de Rosa I*, Napoli.

Ormerod H.A. 1924, *Piracy in the Ancient World*, Liverpool.

Pohl H. 1993, *Die römische Politik und die Piraterie im östlichen Mittelmeer 3 bis zum 1 Jh.v.Chr.*, Berlin.

Sherwin-White A.N. 1984, *Roman Foreign Policy in the East*, Londra.

<http://explorethemed.com/DemiseRep.asp?c=1>, consultat la data de 20 noiembrie 2011.